

The article deals with nonverbal and verbal lexical-semantic, morpho-syntactic and some rhetorical means expressing threat in conflict dialogue. Utterances of threat are analyzed from the point of view of their status in linguistics, functions in the discourse as well as characteristics of the interactants, i.e. the authors of such utterances.

Key words: dialogical discourse, conflict, threat, verbal and nonverbal means.

УДК 81'38=30.133.1=161.2

Марина КОСТЮК

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПОРІВНЯННЯ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

У статті визначені основні лексичні і граматичні засоби вираження порівняння у французькій мові. Класифікацію супроводжують цікаві приклади з французької поезії П. Верлена та А. Рембо.

Ключові слова: порівняння, троп, поезія.

Порівняння – один з основних прийомів пізнання світу, його традиційно вважають найпростішим мовним засобом образності. Порівнянню притаманні такі ознаки як антропоцентричність, прагнення до зіставлення через оцінювання віддалених одне від одного явищ дійсності, зумовленість суб'єктивним досвідом автора тощо.

Порівняння – це троп, побудований на відношеннях подібності, категоріальною ознакою якого є наявність експліцитно виражених суб'єкта та об'єкта уподібнення; цей троп виконує пізнавальну та експресивно-стилістичну функцію. Порівняння є часто вживаним у художній літературі як засіб створення образності: пояснення одного предмета чи явища за допомогою іншого, подібного до нього, у якому потрібна авторові риса виступає дуже яскраво. Порівняння увиразнює зображуване, робить його більш наочним, виявляє ставлення до нього. У художніх текстах використовуються традиційні й оказіональні

порівняння, які також мають назву індивідуально-авторських [5, с. 475].

Українські дослідники М. І. Пентилюк та О. А. Галич поділяють структуру порівняння на три елементи: те, що порівнюється, те, з чим порівнюється, і та ознака, за якою порівнюється. М. С. Зарицький також виділяє суб'єкт, об'єкт, та зв'язку, яку він називає основою порівняння, тобто тим, за допомогою чого порівнюється суб'єкт з об'єктом [1; 2]. За визначенням, наведеним у літературознавчому словнику-довіднику, порівняння полягає в поясненні одного предмета через інший, подібний до нього, за допомогою компаративної зв'язки. Інший словник-енциклопедія визначає порівняння як зіставлення явищ за допомогою сполучників [3]. А. Ткаченко зазначає, що порівняння включає в себе два члени: компарандум (те, що порівнюють), компаратум (те, з чим порівнюють) та підставу для порівняння.

О. І. Марчук зазначає, що порівняльна конструкція є чотирикомпонентним утворенням, що включає суб'єкт, об'єкт, основу і показник порівняння. Але необхідний мінімум включає тільки два компоненти – суб'єкт та об'єкт, злиття яких породжує метафору. Що стосується основи, засади порівняння – того спільного, за яким зіставляються два предмети, тобто суб'єкт і об'єкт, – то вона може бути й імпліцитною чи настільки очевидною, що не потребує окремого позначення. Неможлива відсутність показника, але по суті це не окремий компонент порівняння, а спосіб поєднання двох предметів, адже як їх не поєднуй – використаний спосіб поєднання і стане показником порівняння [3].

Саме ця специфіка показника порівнянь стає досить надійною базою для побудови їх типології. Мова протягом свого розвитку виробила спеціальні засоби для поєднання двох предметів – досить велику серію сполучників, а на їх базі – меншу серію часток, пристосувала для побудови порівнянь деякі прийменники і синтаксичні конструкції – орудний відмінок, прикладку тощо.

Більшість цих показників не витворено саме для порівняння, а вилучено з інших семантико-синтаксичних структур непорівняльного сенсу для обслуговування компаративних конструкцій [4]. Усе це робить саме показник зручним засобом

групування порівнянь, їх типологічної класифікації.

Однак, слід відзначити найбільш очевидні та істотні структурно-семантичні ознаки порівнювальних конструкцій – наявність теми й образу порівняння та наявність показника порівняння, що, як правило, виражений порівнювальним сполучником. В українській мові, це найчастіше такі сполучники як – як, ніби, наче, неначе, мов, немов тощо.

У французькій мові порівняння реалізується за допомогою лексичних та граматичних засобів, які мають свої особливості. Наведемо приклади **лексичних засобів**, які використовуються для вираження порівняння. Вони можуть бути виражені таким чином:

1). Іменником: *ressemblance (de... avec...), imitation (de... par...), similitude (entre...), le parallèle (entre), sorte (de), forme (de), etc.*

La ressemblance de ce garçon avec son père est incroyable.

2). Якісним прикметником: *identique, différent, semblable (à), pareil (à), tel, analogue (à), etc.*

Les arbres en fleurs étaient pareils à d'immenses bouquets.

3). Прислівником: *semblablement, identiquement, pareillement, de la même manière, ainsi, etc.*

Comment peut-on agir semblablement ?

4). Прийменником: *En, de.*

5). Дієслівними виразами: *ressembler à, se ressembler, avoir le/la/les... de..., avoir des airs de, prendre l'aspect de, se confondre (avec), faire penser à, on dirait, etc.*

Ce bateau a la maniabilité d'une grande barque [6].

Слід навести декілька прикладів з поезії французьких письменників Поля Верлена та Артюра Рембо. Слід відзначити, що в поетів найчастіше зустрічаються порівняльні конструкції з сполучником *comme*, також з прикметниками *semblable (à), pareil (à)*, іменником *sorte (de)* та дієслівною конструкцією *on dirait*.

Наведемо приклад з поезії відомого французького поета Поля Верлена:

Et son désespoir n'avait rien d'humain ;

Pareil au foyer que l'huile exaspère («Nocturne Parisien»);

Son regard est pareil au regard des statues («Mon Rêve Familier»);

On t'a rendu semblable aux animaux,

Moins leur candeur, et plein d'instincts funèbres («Sagesse»).

З поезії французького поета Артюра Рембо:

Impétueux avec des douceurs virginales

Et noires, fier de ses premiers entêtements,

Pareil aux jeunes mers, pleurs de nuits estivales,

Qui se retournent sur des lits de diamants («Les sœurs de charité»).

З конструкцією *on dirait* можна навести такі приклади.

У Поля Верлена: *La bouche, rouge, Est mince, et l'on dirait que la tenture bouge Au souffle véhément qui doit s'en exhaler* ("César").

У Артюра Рембо: *La bise sous le seuil a fini par se taire... On dirait qu'une fée a passé dans cela !* («Les étrennes des orphelins»).

Цікаво відзначити, що граматикалізація порівняння властива не всім мовам. Відомий культуролог Д. Хайман висунув цікаву гіпотезу, згідно з якою граматична кодифікація порівняння відображає культуру, що характеризується індивідуалізмом і змагальністю, відсутність такої кодифікації – культуру відносно егалітарну [5, с. 475].

Крім лексичних, існують також **граматичні засоби** для створення порівняння. Одним з граматичних засобів, що використовується досить широко у французькій мові, є вживання порівняльного чи найвишого ступеня.

Серед ступенів порівняння у французькій мові можна навести такі:

1). Ступінь порівняння, який вказує на ступінь інтенсивності прикметника або прислівника, установлює ієрархічний порядок між двома елементами, які порівнюються (дві живі істоти, речі, істоти, ідеї тощо).

2). Деякі порівняльні конструкції: *plus... plus..., moins... plus..., autant... autant..., etc.*

Autant il est courageux face à un danger, autant il est paresseux au travail.

3). Найвищий ступінь, що вказує на ступінь інтенсивності прикметника чи прислівника, установлює ієрархічний порядок між елементом та сукупністю елементів, які можуть уміщувати елемент, що порівнюється: *le moins (+adj) de..., le plus (+adj) de..., le plus de..., le moins de..., etc.*

Voici le plus petit insecte de ma collection, il donne le plus de mal à l'observer.

4). Ступені порівняння та найвищий ступінь порівняння можуть мати додаток, що формується на основі іменника, підрядного речення, а також сполучник (після порівняльного ступеня), відносний займенник (після найвищого ступеня порівняння), найчастіше в умовному способі (subjonctif).

Cet avion est plus stable que je ne le pensais.

J'ai vu le spectacle le plus étrange qu'on puisse imaginer.

Слід додати те, що існують і інші граматичні засоби, які використовуються для створення порівнянь:

1. Прийменник + іменник: *à la manière de, à la façon de, en comparaison de, contrairement à, etc.*

Il marche à la manière d'un canard.

Il respire à la manière d'un poisson qu'on aurait sorti de l'eau.

2. Сполучник + іменник (et verbes sous-entendus) : *comme, ainsi que, de même que, etc.*

Je me sens comme un poisson dans l'eau.

Mon père se mit à tonner ainsi qu'un terrible orage.

3. Сполучники + підрядні (verbes non sous-entendus) : *comme, ainsi que, de même que, tel que, de la même façon que, comme si (comparaison hypothétique), etc.*

De même que cette femme est belle, elle est mystérieuse.

4. Різні зіставні конструкції : *tel... tel..., ... est à... ce que... est à..., etc.*

Tel père, tel fils.

Tel il a été, tel il est, tel il restera jusqu'à la fin de ses jours !

L'humour est aux Anglais ce qu'est la cuisine aux Français [6].

Найчастотнішими порівняннями у французькій мові є порівняння зі сполучником *comme*: *fort comme un boeuf, rusé comme un renard, rapide comme l'éclair, têtu comme une mule, manger comme un cochon, dormir comme une bûche, ses yeux bleus comme la mer, noirs comme la nuit étaient ses cheveux.*

У поетичному стилі П. Верлена та А. Рембо порівняння — яскрава образна одиниця, що тісно пов'язана з ідейно-тематичною спрямованістю їх поезій. Компоненти порівняння змінюють свої семантичні та емоційно-експресивні можливості. Часто порівняльні конструкції служать відбитком особистості автора, викликають широке коло асоціацій, активізують увагу й почуття, зумовлюють відповідну реакцію читача.

Наведемо приклад уживання сполучника *comme* в поезії П. Верлена:

Il pleure dans mon coeur

Comme il pleut sur la ville.

Quelle est cette langueur

Qui pénètre mon coeur ? («Il pleure dans mon cœur...»).

Верленова творчість, за словами Д. Наливайка, є "...яскравим втіленням поетичного синтезу імпресіонізму та символізму". З одного боку, поет прагне виразити миттєве враження, відтворити в нюансах та напівтонах швидкоплинне почуття, а з іншого, – намагається надати цьому враженню символічних, узагальнених значень. Поль Верлен вибудовує власну систему відповідностей між зовнішнім і внутрішнім світами. Здатність Поля Верлена відчувати ледь помітні зміни в емоційних переживаннях постійно виражається у віршах. Порівняння стає допоміжним засобом для відображення вічного в буденному, допомагає поєднувати хитке і точне, відтворювати справжню повноту душевного життя людини. Читача охоплює суто верленівська туга – особливий душевний стан, в якому індивід настільки розчиняється в явищах, що перестає бути собою, а його сум та тривога стають утіленням таємниці Всесвіту.

У верленівському світі відбувається щось невизране і дивне, і це щось охоплює людину всупереч її волі та свідомості. Палке та непереборне бажання знайти душевний спокій виявляється химерою, і усвідомлення цього факту породжує несподівано глибоке відчуття самотності. У віршах, де зустрічаються порівняння, відчутні як нотки спокути, внутрішньої зосередженості та простого поміркованого життя, так і контрактивні до цього захоплення плотським коханням та антихристиянські ідеї.

У художньому світі Верлена однією з визначальних символістських рис є надання переваги багатозначним образам, вільне оперування символами, навмисне руйнування звичних зв'язків між словами та образами. Унаслідок цього утворюється характерна для творів Верлена атмосфера хиткості і непевності. Часто ознака, на якій будується порівняння, може бути розмитою та незрозумілою. Тому читачу слід досить уважно придивитися, щоб зрозуміти, що саме хотів сказати автор.

Цікаво, що Поль Верлен дуже скрупульозно відбирав усі ознаки для порівняльних конструкцій. Він відбирав слова таким чином, щоб вони «в рядку без вад бриніли», тобто захоплювали безпосереднім, хай і незрозумілим, враженням. Звичайно, віршам притаманна і музичність, притаманний символізму особливий тип свідомості, де кожен асонанс, алітерація, повторення та підхоплення відіграє свою значущу роль. Порівняння, часом такі незрозумілі та без особливої логіки, перетворюють вірш на «містичний щоденник всесвіту». Ось чому поезія вимагає від читача активності під час сприйняття поетичного тексту. Порівняння втаємничує зображувальне, ось чому читач має включити на повну потужність свою уяву та почуття.

Образна мова П. Верлена багата на прості порівняння, хоча за своїм змістом, тематикою вони колоритні та неординарні. Наведемо декілька прикладів:

- *brilliant comme une lave, subtil comme un poison* («*A Eugene Carriere*»),
- *mon desir comme un baiser* («*Monsieur Prudhomme*»),
- *silencieux comme des fleuves, mais gros de pleurs comme eux de flots* («*Sub urbe*»),
- *la neige incertaine luit comme du sable, flamber comme un feu* («*Romances*»).

Розгорнуті або поширені порівняння, що будуються на основі зіставлення двох чи більше ознак, викликають багато асоціацій у реципієнта. Слід навести декілька прикладів поширеного порівняння в поезії поетів-символістів. У вірші П. Верлена «*Serenade*» фігурує поширене порівняння:

*Comme la voix d'un mort qui chanterait
Du fond de sa fosse,
Maitresse, entends monter vers ton retrait
Ma voix aogre et fausse.*

Артюр Рембо мав свою неординарну манеру письма. Для нього поет – це перш за все новий Прометей, який викрадає вогонь таємничого знання. Його мета – зайти абсолют, щось небачене, заради чого слід змінитися – і тілесно, і духовно. Рембо ознаменувався створенням і втіленням в практику славнозвісної «теорії ясновидіння». Згідно з нею, митець має розвинути в собі здатність до «ясновидіння» шляхом надзвичайного загострення

почуттів та розвитку духовного зору. Поет відкидає звичний спосіб написання віршів як пряmolінійний, логічний та висуває принцип вільного асоціювання несподіваних образів і метафор – метод «галюцинації снів». Рембо підбирає нетипові та незвичайні порівняння, які б відразу падали в очі, змінювали сенс вірша, наповнювали його дивним змістом, і тим самим увиразнювали зображуване.

Намагаючись вивільнити енергію вірша, зробити його засобом фіксації відтінків найвищої таємниці буття, Рембо розхитував уявлення про формальну досконалість поезії. Ось чому його вірші – відкрите поле для створення асоціативних ореолів, а велика кількість порівнянь тільки сприяє цьому. Для Рембо притаманна така риса символізму як розсип метафоричних уподібностей, побудованих на несподіваних поєднаннях «застиглого» й «миттєвого», матеріального-предметного і невловимого-примарного, побутових деталей і тонко нюансованих почуттів. У свої порівняннях Рембо не тільки поєднує непоєднуване, а й уводить бездоганні словотворчі новації та райдужний кольоропис.

У А. Рембо можна побачити багато прикладів поширених порівнянь. Наведемо приклад з поезії «*Soleil et chair*», де за допомогою порівняння читач може вибудувати асоціативний ряд:

*«Le Monde vibrera comme une immense lyre
Dans le fremissement d'un immense baiser!».*

Яскравим прикладом можуть слугувати і рядки з вірша «*Oraison du soir*», де порівняння є вдалим і надає змісту вірша особливого забарвлення:

*Puis par instants mon Coeur triste est comme un aubier
Qu'ensanglante l'or jeune et somber des coulures.*

Слід зазначити, що порівняння зустрічається передусім для створення емоційно-експресивної лексики, акцентуація уваги робиться саме на зображувальності, в описаннях конкретно-чуттєвої дійсності.

За допомогою порівнянь письменники втілюють в художніх образах свої життєві позиції, будують індивідуальну мовну картину світу. Поети-символісти, говорячи вустами свого ліричного героя, надають читачам увесь спектр можливостей по-своєму сприймати та інтерпретувати образи-символи, які так часто з'являються на їх поетичному полотні.

З'ясування семантики компонентів порівняння дає також змогу вивчити психологію творчості письменників. Можна прослідкувати, як глибоко переживає ліричний герой, як гарно виглядають звичайні реалії у їх очах. Слід зазначити, що поети-символісти жили досить у непростий час, тож тільки через поезію вони мали змогу вилити свою душу, поринути в зовсім інший світ, світ фантазій та несамовитих ілюзій, символів, наділених особливою багатозначністю.

У результаті вживання порівняння в художньому тексті не з'являються нові концепти (що є характерним для метафори), але іноді порівняння може виконувати номінативну функцію. Слід додати, що порівняння безпосередньо вказує на подібність, але це не применшує його значення та роль у поезії, адже цей ефект створюється для того, щоб відкрити аналогію чи подібність і тим самим ніби повторити шлях автора.

Аналізуючи особливості введення порівнянь у текст, можна побачити, що крім використання порівнянь як засобу створення неординарного поетичного полотна, французькі поети ставили перед собою й інші цілі.

Іноді порівняння базуються на спільному досвіді автора та читача. Але в більшості випадків цей троп базується тільки на досвіді автора, ось чому читачу слід досить уважно вчитуватися в кожний рядок, щоб правильно зрозуміти певне порівняння. Цікаво, що без контексту порівняння втрачає свою логічність, зрозуміти його майже неможливо.

У ході аналізу текстів Поля Верлена та Артюра Рембо виявилось, що поети використовують порівняння, керуючись деякими цілями. Ось чому можна виділити 4 положення, в яких найчастіше знаходимо порівняння як допоміжний засіб.

1. *Опис.* У даному випадку порівняння використовується в описаннях і тим самим допомагає читачу уявити живу істоту або предмет, про який йдеться, базуючись на тих фактах, почуттях, емоціях, які відомі читачу.

2. *Пояснення.* Порівняння використовується в поясненнях як засіб висвітлення та пояснення певного явища чи реалії, намагаючись провести паралель між знайомими речами та такими, які є незрозумілими для читача.

3. *Аргументація*. Порівняння, в яких можна прослідкувати певну аргументацію, що допомагає переконати в чомусь читача, базуючись на аналогіях (спільних точках) між тим, що читач намагається зрозуміти, і тим, що він для себе вже узгодив.

4. *Оповідь*. У даному випадку йдеться про те, що за допомогою порівняння автор намагається ясно виразити або уточнити, про що саме йдеться (напр., введення описових деталей для пояснення незнайомої для читача дії, ідеї тощо).

Загалом порівняльні конструкції в поезії П. Верлена та А. Рембо є дуже вдалими, майстерно підібраними та неповторними. Вони не накладаються на інші образи, а, навпаки, підкреслюють їх. На нашу думку, кожне порівняння є по-своєму особливим та незвичайним. Читаючи поезії, занурюєшся в зовсім інший світ, такий дивний і непередбачуваний, а іноді навіть таємничий і містичний.

У ході дослідження виявляється, що порівняння – не просто троп, а врешті-решт основа людського мислення з його асоціативністю і напрямком від знаного до незнаного. Однак порівняння тільки тоді вдале, коли воно допомагає авторові глибше розкрити зміст зображуваного, коли воно яскраве і доречне. Порівняння відіграють важливу роль у стилістичній системі Поля Верлена та Артюра Рембо як художників слова. Тому повністю логічним є інтерес до детального вивчення особливостей порівняння в їх творах. Порівняння характеризуються своєю таємничістю та прихованим смислом, розуміння яких потребує особливо уважної уваги читача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лесин В. М. Словник літературознавчих термінів / В. Лесин, О. Пулинець. – К. : Вища школа, 1965. – 431 с.
2. Літературознавчий словник-довідник / Уклад. Р. Т. Гром'як. – К. : Академія, 1997. – 752 с.
3. Марчук О. І. Структурно-типологічні параметри порівняльних конструкцій в ідіостилі М. М. Коцюбинського : автореф. дис. ... канд. філол. наук / О. І. Марчук. – Одеса, 2003. – 18 с.

4. Москвин В. П. Тропы и фигуры / В. П. Москвин // Филологические науки. – 2002. – № 4. – С. 75–85.

5. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.

6. L'expression de la comparaison [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
http://fifracol.perso.sfr.fr/Go/Synth_Gram_Phrase/Comparaison.htm#Gram

М. КОСТЮК

ПРИЕМЫ ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТИ СРАВНЕНИЯ ВО ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКЕ (НА МАТЕРИАЛЕ ПОЕЗИИ П. ВЕРЛЕНА И А. РЕМБО)

В статье определены основные лексические и грамматические средства выражения сравнения во французском языке. Классификацию сопровождают интересные примеры из французской поэзии.

Ключевые слова: сравнение, троп, поэзия

М. KOSTIUK

TECHNIQUES OF CONCISENESS OF COMPARISON IN FRENCH LANGUAGE (BASED ON MATERIALS OF POETRY BY P. VERLAINE AND A. RIMBAUD)

In this article the basic lexical and grammatical means of expressing of comparison in the French language. The classification is accompanied by the interesting examples from the French poetry.

Key words: comparison, trope, poetry.

УДК 659.118:654.197(043)

Олена ПЛОТНИКОВА
Вікторія КРАВЧЕНКО

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ СУГЕСТІЇ У БРИТАНСЬКОМУ ТА ГРЕЦЬКОМУ РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ